

XX. СЕДНИЦА
ЗАКОНОДАВНОГ ОДБОРА
НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ
КРАЉЕВИНЕ
СРБА, ХРВАТА И СЛОВЕНАЦА

држана 1. децембра 1921. год. у Београду.

Председавао Председник **Миша Трифуновић**.
 Секретар др. **Љуба Поповић**.

(Почетак у 5 и 30 часова.)

Председник **Миша Трифуновић**: Господо, отварам 20. састанак Законодавног Одбора; али ја видим да нема довољно посланика, а чекали смо толико. Господа су у клубовима. У демократском клубу има важна седница, муслимански клуб

исто тако има седницу, и господа су ме молила да вечерашњу седницу одложим. И господа из радикалног клуба имају важна саветовања, а и друге секције раде, те Вас молим, да ову седницу одложимо и да другу закажемо за сутра у 9 и 1/2 часова пре подне. (Прима се.) Ја ову седницу закључујем, а идућу заказујем за сутра у 9 и 1/2 часова пре подне.

(Седница је закључена у 17 и 35 часова.)

XXI. СЕДНИЦА
ЗАКОНОДАВНОГ ОДБОРА
НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ
КРАЉЕВИНЕ
СРБА, ХРВАТА И СЛОВЕНАЦА

држана 2. децембра 1921. год. у Београду.

Председавао Председник **Миша Трифуновић**.
 Секретар др. **Павле Чубровић**.

Присутни г. Министар за социјалну политику др. Вјекослав Куковец и господа референти Министарства за Социјалну Политику, Матијанић и др. Лотрич.

(Почетак у 10 часова пре подне.)

Председник **Миша Трифуновић**: Отварам XXI. седницу Законодавног Одбора. Молим, да чујете записник претпрошлог састанка.

Секретар др. **Павле Чубровић** чита записник претпрошлог 19. састанка.

Председник **Миша Трифуновић**: Има ли примедбе на протокол? (Нема.) Протокол је примљен. Молим, да чујете протокол прошлог 20. састанка.

Секретар др. **Павле Чубровић** чита записник прошлог састанка.

Председник **Миша Трифуновић**: Има ли примедбе на протокол, господо? (Нема.) Оглашујем, да је и овај протокол примљен. Молим, да чујете молбе и жалбе, које су приспеле одбору.

Секретар др. **Павле Чубровић** чита:

1. Представку трговачко-обртничке коморе из Сплита за измену уредбе о сузбијању скупове. (Упућено III. секцији);

2. Молбу врховног водства коалираних железничких организација, да се правилно регулишу плате и додаци железничарима (Упућено I. секцији);

3. Молбу врачарског одбора ситних сопственика зграда, да се станбено питање реши што правичније (упућено III. секцији).

Председник **Миша Трифуновић**: Г. Јован Боновић писмено ме је известио, да не може присуствовати седницама одбора због болести и да ће га замењивати за време трајања болести г. Крста Пејовић, народни посланик.

Сада прелазимо на дневни ред, господо. На дневном је реду као 1. тачка: Пријем у целости уредаба Министарства Шума и Рудника под бр. 12. и 14. списка. Једна се уредба тиче ловачких карата, а друга је да се шумски чувари уврсте у категорију државних чиновника.

Павле Анђелић: Ја сам имао да ставим једно питање г. Председнице. У секцији је свршен закон о Државној Хипотекарној Банци. Међутим он је понова из одбора враћен да г. Министар Трговине односно Управа Фондова општампа тај закон, јер га нико од нас није могао добити ни набавити, да бисмо при решавању његовом већ били упознати с њим. Ја питам, да ли је Управа Фондова спремила тај закон и када ће бити раздат да би се ставио на дневни ред.

Председник **Миша Трифуновић**: Та ствар стоји овако. Управа Фондова узела је на себе да општампа тај закон у 42 примерка, колико има чланова Законодавног Одбора. Ја сам извештен од управе Фондова, да је тај закон израђен на писаној машини у 42 примерака, али ми га још нису послали. Они су ми казали само, да је готов и према томе можемо га још данас добити и ставити на дневни ред када Законодавни Одбор нађе за сходно.

Павле Анђелић: Бар за пет дана да га можемо добити.

Председник **Миша Трифуновић**: Ја мислим, да ћемо га добити данас, ја сам већ усмено разговарао а тражићу га и телефоном.

Сад ћемо приступити првој тачки дневног реда: Пријем у целости уредаба Министарства Шума и Рудника под бр. 12. и 14. списка. За прву уребу, која се тиче ловачких карата гласаћемо поименично: за и против. Молим г. Секретара, да приступи гласању.

Секретар др. **Павле Чубровић** прозива чланове из Законодавног Одбора, да гласају и они су гласали овако:

Павле Анђелић за, Милош Московљевић за, Дрофеник за, Храсница за, др. Лаза Марковић за, Јеремић за, Михајло Живковић за, Јован Маговчевић за, др. Жерјав за, Љуба Јовановић за, Урош Стајић за, Хохњец против, др. С. Шећеров за, Чубровић за, Трифуновић за, Светислав Поповић за.

(После гласања.)

Председник **Миша Трифуновић**: Господо, гласало је свега 16 посланика. Гласало је 15 за и један против. Према томе, овај је закон примљен. Сад ћемо приступити гласању о овој другој шумској уредби, која сада добија силу закона, закон којим се увршћују котарски чувари шумских управа у категорију државних службеника. Односи се на Словенију и Далмацију. Молим вас, да чујете прозивку.

Секретар др. **Павле Чубровић** прозива чланове Законодавног Одбора, да гласају и они су гласали овако:

Др. Светислав Поповић за, Павле Анђелић за, Московљевић за, Дрофеник за, Јеремић за, Храсница за, др. Л. Марковић за, Михајло Живковић за, Маговчевић за, Жерјав за, Љуба Јовановић за, др. Урош Стајић за, Шећеров за, Чубровић за, Трифуновић за.

(После гласања.)

Председник **Миша Трифуновић**: Господо, гласало је свега 16 посланика и сви су гласали за. Према томе оглашујем, да је и овај закон примљен.

Прелазимо, господо, на другу тачку дневног реда: Претрес извештаја III. секције о уредби о осигурању радника.

Господо, ви сте добили уредбу и ја мислим, да није потребно, да је г. извештај чита. Да не губимо време, можемо одмах приступити начелном претресу и ја молим господо, која имају да говоре у начелном претресу, да се јаве за реч.

Господо, пошто је ово повелики закон, има доста чланова, то ћу се држати сасвим строго Пословника. Ја ћу вам прочитати чл. 11. Пословника, да видите како тај члан гласи. Тај члан гласи овако: »О законским предлозима у смислу чл. 1. а) и б) води се у Законодавном Одбору начелни претрес, где ће говорити најпре од сваке групе у име њезино по један говорник највише сат и по, а затим појединачни говорници највише пола сата. Говорници свих група имају да се јаве Председнику одмах почетком претреса. Чим они сврше, одбор ће решити, колико ће се још говорника оставити да говори. О томе се гласа на предлог 5 чланова одмах без претреса. Кад је дебата на тај начин закључена, има да говори још по један говорник изабран од пријављених говорника за и против.« Извините, господо, што то помињем. Ја ћу се строго држати Пословника, јер ће ова

дебата бити опширна. Говорници се морају у почетку јавити за реч и ја вас опомињем на то, јер после нећу давати никоме реч. (Др. **Лаза Марковић**: Ја бих имао да учиним једно претходно питање.) Има реч г. др. Л. Марковић.

Др. **Лаза Марковић**: Господо, ја налазим, да је и овај закон као и други закони толико важан, да бих желео да чујем једну врсту експозеа било од г. Министра за Социјалну Политику, било од оних његових колега, који су ове постојеће уредбе тако проширили и створили један велики нов, уједначен закон за целу Краљевину. Ја мислим, да је тај експозе потребан, јер овај извештај, који је поднела секција, тако је штур, у њему нема ништа тако, да он може да послужи као озбиљна подлога за примање овако нових и крупних ствари.

Председник **Миша Трифуновић**: Реч има г. Министар Куковец.

Министар за Социјалну Политику др. **Вјекослав Куковец**: Мени је врло мило, што господин Лаза Марковић жели да начелно говоримо о — како он каже — крупним законским предлозима. И ја бих у мало речи покушао да ту истакнем гледиште, по којем су изједначени досадашњи закони, досада постојеће уредбе и за којим смо циљем ми пошли, кад смо у мом министарству као што и касније у социјалном одсеку овде израдили тај елаборат.

Три су ту нацрта, три групе, која свака за себе има опет већи број разних предмета, који су онда покушљени и као један парочити предлог законски предложени: Ту је 1. осигурање радника, 2. заштита радника и 3. одвојено — инспекција рада.

Осигурање радника није нешта сасвим нова у нашој држави. Ви знате, да је закон о радњама, који ради ратова није могао бити проведен, начелно одредно, да треба у Србији завести осигурање радника и то морамо сматрати већ као неку законску базу, на се мора рећи, да постоји у територији Старе Србије институција осигурања радника. Ако то и није било сасвим provedено прије рата, покушали смо то сада у току задње године, одкако сам ја Министар социјалне политике, да по оним принципима, који су били уобичајени у другим крајевима наше целокупне државе, као и у другим земљама, да покушамо остварити и у Србији институцију осигурања радника. Прије месец дана отворила се у Београду прва благајна за осигурање радника, која је састављена у споразуму са свим привредним корпорацијама и трговачким и обртничким коморама; ради и ја се надам, да ће добро функционисати. У другим крајевима наше државе имамо осигурање радника већ у пуном току. То није у неким нашим крајевима никаква нова институција. У Војводини је имамо још по постојећим законима у пуном току, имамо осигурање радника за случај болести и незгода. По истом принципу имамо већ одавна заведено осигурање радника и у Хрватској. И за териториј Босне имамо осигурање радника за случај болести, незгода или како се каже, за несретне случајеве, што још није било постојало до сада у Босни. За териториј Словачке и Далмације, које су имале за ту ствар нарочито законодавство, јер су биле заступљене у Бечу, у царевинском вијећу, опет је то законита

база за осигурање радника. Тамо има болесничких благајна и осигуравајућих институција, које су се основале — одвојењем од својих бивших седишта у Грацу и Трсту, који су нам отпали — одмах после слома, у Љубљани у пензионатима осигурања приватних наменшеника, у осигурањима радника за случај болести и несрећа а нарочито у осигурању железничара. Болесничке благајне постојале су још више и централизоване су за подручје Словеначке у Љубљани. Ми све те институције осигурања радника већ имамо и моја је тенденција била и морам рећи, да сам сав свој рад и енергију уложио у то, да у току ове године и по дана, што сам радио у Министарству за Социјалну Политику, радио на једном раду, који није био видљив према вама, али који је тежио за тим, да ми добијемо у том погледу једнообразне институције.

Уредба од 17. јула ове године о осигурању радника баш је била резултат свега тога, да смо покушали да доведемо у једну јединствену везу осигурање радника у разним деловима наше државе. Ја сам усвојио систем, који је важан за највећи део наше садање територије: за Војводину, Хрватску и Словенију, јер је тај систем изгледао, да је модеран и да је више конзервативан него што је онај, што је био у Словенији и Далмацији, јер тамо су имали радници $\frac{2}{3}$ у управи, а једну трећину су имали послодавци. У Хрватској и Војводини важно је паритет. Ја сам усвојио овај други принцип и то у споразуму са привредним представницима из радничке коморе, које и овде у Београду и Загребу изјасниле су се о томе и које су по моме мишљењу са пуним правом указивале на то, да наша земља није још толико привредно развијена, како би се могло радничко осигурање дати управо у руке само заступницима радника, него треба да буде та управа паритетна, јер онај који плаћа то је послодавац, он треба да има једнака права у руковању новцем за осигурање радника у случају болести и несреће. Дакле тај принцип усвојен је у споразуму са конзервативним привредним круговима и није, како бих рекао, социјалистички и модеран, да све право даје радницима. Није то против радника уверено, јер радници могу имати од тога само корист, јер ако хоће да се отклони свака сумња, да се у болесничким благајнама и другим осигуравајућим институцијама води нека политика, да кажем социјалистичка политика, како се често изговара — да ли са правом или не, нећу да кажем — али како се не би могло то у будуће рећи, како би се одклонила свака бојазан да се ту ради партизански, ја сам усвојио, како рекох, принцип паритета и мислим, да у нашој земљи ако ће се наше занатлије и наши индустријалци својим правом служити и одашљати у управу своје заступнике, сида има права и она друга страна раднички заступници и тада то ће бити једна институција, која ће одговарати свима стварним потребама ових класа, на паравио и земље. По томе принципу израђен је тај нацрт осигурања радника.

За право би требало осигурање радника да буде једна аутономна институција, и аутономна и јесте. Али то није по томе нацрту. Држава не треба ништа да се боји од тога закона. Она није ту обавезна да ништа плати, јер новац, којим радништво треба да се осигура, то је новац који оно

само плаћа. И најбоље би било, да се држава и не меша у тај посао, него да то остави радничкој класи, нарочито онде где је на вишем степену, него у нашој држави. Оно не тражи од државе ништа, оно одбија мешање државне власти у осигурање радника. Али, господо, заступници радника као и други привредни кругови даће мени за право, да ми нисмо још данас толико развијени у нашој продукцији и организацији, да би могли очекивати, да се једна институција, која је у једном делу земље нова и уређена у разним крајевима по разним системима, да би она могла бити корисна, да би се могле те институције међусобно потпомагати колико треба, да би и наш привредни живот могао да напредује, у колико држава ту не би узела у своје руке организацију тих институција баш у ово време државне власти. Ради тога, и по овом нацрту, држава, нарочито Министарство Социјалне Политике, предложило је, да држава добија свега онолико утицаја колико сматра да би било корисно и радничкој класи и што би било угодно за читав развој наше народне привреде у целој земљи. А ако би се ова организација једанпут спровела као што треба, биће остављено опет представницима народа и организацијама радничких и привредних кругова, да они ту организацију измене тако, како ће најбоље одговарати тадашњим потребама. За сада, мислим, да је потребна једна централна институција за целу државу у разним правцима и то је баш у овом закону и предвиђено.

Ја мислим, да ми можемо мирне савести озаконити овај нацрт, који сада већ важи као закон. Ја не правим никакво питање од тога, ако господа мисле да у њему треба штогод изменити, али вас молим, да не сматрате да ову ствар, зато што је крупна, не треба сада решавати. Ја сам у једном угледном листу, мислим у »Самоуправи«, читао ових дана како решавање о једној другој институцији, о заштити радника и инспекцији рада, не би било угодно сада претресати у Законодавном Одбору зато, што је то крупна ствар, коју треба, како се тамо каже, расправити директно у пленуму Скупштине. Ја не знам, да ли је то по принципима Устава могуће, али држим, да то не би смело бити. По одредбама Устава треба све уредбе свих Министарстава поднети на претрес Законодавном Одбору и ја сам то учинио и гледе ових уредаба, које носе потпис Краља и Владе и које су постојале у оно време кад су донесене. Ова уредба сада важи и била је претресана у Одсеку Социјалног Законодавства. Тамо су биле заступљене све странке и тамо смо се сложили у нацрту какав вам је овде предложен. Протествовао је заступник раднички г. Дивац и одвојио је своје мишљење. Али ја мислим, да то што смо тамо, у Одсеку, усвојили, значи толики напредак за радничку класу у нашој земљи, да то могу слободно и заступници радничке класе да приме, а будућност ће нам дати могућности да то још више побољшамо. Али ја бих молио и заступнике социјалистичке класе, да не инсистирају на томе, да се чине крупније измене у ономе што смо у секцији примили, јер ја сам уверен, да све то одговара стварним интересима радника у великој мери. А осталу господо молио бих, да остају консеквентни као и код других уредаба. Кад смо ми већ добили од Скупштине императивно наређење, да све што постоји у форми уредбе претресемо у Законодав-

ном Одбору, како би добило законску снагу и па-
даље, ја мислим, да не треба од тога да бежимо,
јер би то значило да бежимо од своје дужности. И
ја мислим, да ћемо решавајући ове уредбе учини-
ти велики посао који ће бити користан за дуго.
Ако ми чекамо, да се све ово претресе у пленуму
Законодавне Скупштине, ви знате какву би то
судбину могло имати: све то, што сада већ постоји,
могло би доћи у питање. Ако би се хтело да се то
поступно развија од године до године, онда би ова
заштита пропала и у нашој земљи могла би се ко-
ристити само реакција, а то не би било никоме од
користи. Ја апелујем на вас, да то не учините ни
у ком случају. Ако Законодавни Одбор не би же-
лео да претреса и прими ту уредбу, досаданње
стање не би се изменило, у том смислу, како
уводи чланак »Самоуправе« мисли, да онда на-
стане неки вакуум, него ја мислим, да би та уредба
важила по чл. 130. Устава, који каже, да све
уредбе, које не би Законодавни Одбор одобрио и
примио, важе као закони. Али ја мислим, да ће
све те институције имати много већи ауторитет и
снагу, ако Законодавни Одбор види да Народна
Скупштина ову Уредбу прими, да је усвоји, ма
да се може у њој нешто изменити, о чему можемо
слободно разговарати, само да целу институцију
не доводимо у питање. Ја мислим, да ће то бити
довољан одговор г. говорнику који је желео. То
је, господо, што се тиче осигурања раденика.

А друга група законских нацрта, који су ту
предложени на претрес, тиче се заштите раденика
и ту су обухваћене неке институције како и г. го-
ворник каже. Није ту само једна материја, него их
има пет. Ту су концентрисане уредбе, које су по-
стојале до сада, у једну уредбу, јер су исте мате-
рије и згодно је, изгледа, да наша земља добије
један пакет тих уредаба и закона тако, да наш
свет који није обавештен добије све то уједино, да
не тражи једну или другу уредбу у »Службеним
Новинама«, да та материја буде у једном закону
озакончена. Та уредба о заштити раденика тиче се,
у првом реду, раднога времена и у томе погледу
било је пред јавност изнесено мишљење, како је
питање раднога времена у кризи, као што је и у
другим земљама, да осмочасовно радно време не
треба да се задржи. У напису је речено, да смо ми
међународно везани да се држимо осмочасовног
радног времена по Вашингтонској Конференцији,
него смо ми много конзервативнији у томе по-
гледу, јер се овде говори са медишта раденика.
Познато је господи, која су радила у тој секцији,
да је за занатлије, који раде са пет радних снага
начињен изузетак, јер занатлија има око 75% у
нашој земљи од свих раденика укупно, како је го-
ворио заступник комуниста, кад смо о обзани
дебатовали. Њима је дато изузетно право да раде
десет часова без ограничења, али да они могу у
случају потребе на тражење код инспектора ра-
дити три пута у години, а највише за један месец
дана, да раде и преко тих десет часова дневно. Да-
кле, три месеца у години дана те мале занатлије
могу радити преко десет часова дневно. Господо,
ја мислим, ако третирамо питање радне снаге, да
нећете моћи рећи, да је десет часова мало, јер се
ми налазимо у изузетним приликама, у којима
живимо, кад треба да се наша привреда обнови.
Зато је потребно, да се то десеточасовно радно
време прими. Само у великим предузећима фа-
бричким и у рудницима придржано је осам ча-

совно радно време, где то одговара истинским по-
требама наше привреде. Кад то већ постоји у ру-
дарским и фабричким предузећима, да се одржава
осам часовно радно време извојевано солидар-
ношћу радника, који су у већини организовани и
кад већ до сада има резултата да се то радно
време до сада одржава; онда не треба у то стање
дирати. Ако дајемо, као што рекох, малим занат-
лијама, чији су услови тежи, десет часова радно
време, то не треба примити за фабричке и руд-
ничке раднике. Али заступници радника нису
пристали на десет часовно радно време за мале
занатлије него су поднеле одвојено мишљење, да
остане код свију занатлија осам часовно радно
време. Ако то усвојимо, то је средњи пут, који
може да остане и ја мислим, да би неугодно дир-
нули у предмет радне класе и код стаља наше
привреде, које није повољно, ако би ту ишли још
даље у конзервативном правцу и одступили од
сваког уређења и од сваке организације у том по-
гледу. Ја мислим, да свака класа а нарочито рад-
ничка треба да има своја права, треба да има своју
заштиту у неким уредбама, њој држава мора да
изађе на сусрет а то и радна снага тражи. То је,
господо, предвиђено у институцији закона о рад-
ном времену. У времену сезоне рада учињени су
неки изузеци, који одговарају преким потребама
сезоне рада, о чему не желим да говорим да не гу-
бимо време.

Друга институција, која обухвата закон о
заштити радника, то је радничка комора. У Ср-
бији смо затекли ту институцију радничке ко-
море и протегли смо ту институцију на друге кра-
јеве наше државе. Дали смо другим крајевима
оно, што је Србија имала, која је најпре дала рад-
ничку комору и сад смо радничку комору дали
Загребу, Новом Саду, Љубљани, Срему, Сплиту и
те су радничке коморе пре неколико дана осно-
ване и треба да почну своје функције. Господо, ја
мислим, да је то сасвим у реду и да неће нико
приговорити што смо тај прогрес учинили у
земљи. Као год што је Србија дала нешто, што је
код ње било напредније, другим крајевима, тако
је опет Србија добила другу институцију осигу-
рања радника, што је било као напредније у Хр-
ватској, Словенији, Војводини и Босни. На тај
начин изједначили смо те институције у свима
крајевима наше државе, што на сваки начин на-
шој привреди неће бити од штете.

Индустрија радничких повереника могло би
изгледати некој господи да је још преурањена и да
је сувише модерна. Ја ту не правим никако пи-
тање, ако се објаснимо међусобно, да ли треба та
институција радничких повереника да се примени
као што је предложено, или да се учине неке мале
измене. Али ради тога не би смели друге делове
те уредбе толико изменити, да та уредба претрпи
штету, а нарочито уредба о радничким коморама.
Предложена институција, у колико се тиче Берзе
Рада, посредовања за рад онима, који су без по-
сла, одговара институцији каква постоји у свима
земљама, а каква је нарочито постојала до сада у
подручју Словеначке и Хрватске, а која је посто-
јала и у Београду; само је та институција у колико
је могуће модернизиранија и унифицирана, као што је
предложено овде у овом нацрту. Сем тога, овде се
предвиђају и извесни организациони послови,
који материјално-правно ништа не значе и ја ми-
слим, да у том погледу неће бити неслагања. То

су, господо, у већини институције, које су обухваћене под заштитом радника.

Трећа материја обрађена је под натписом Инспекција Рада. Инспекција рада има циљ, да чува раднике, како не би били искористићани противно нормама, које су ту постављене ради радног времена; како би се регулисало радно време; даље, она има да регулише рад жена, деце и младежи, који се мора држати у неким границама и, најзад, има да регулише недељни одмор, који је уобичајен у свима земљама. У другом реду, господо, инспектори рада имају да раде на томе, како не би само гледе радног времена радник био заштићен, него да потпомажу и послодавце. Ви знате, господо, да привреда а нарочито индустрија у нашој земљи, која је била ратом толико рунирана, треба да иде путем, који може бити једино здрав и практичан за нашу привреду и у интересу и послодавца и радника само тако, ако инспектори рада гледају и воде рачуна о томе, да послодавци предвиде све институције и све мере, које су потребне за безбедност живота и радне снаге радника.

По извештају, који је Инспекција Рада издала у једној књизи, рађено је у томе правцу много више него ли се уопште код нас зна. Било је у задњој години прегледано потанко више хиљада предузећа и приближили смо се већ оној граници, која је уобичајена у модерним земљама, да се свако индустријско и занатско предузеће у земљи са стране органа Инспекције Рада прегледа бар два пута годишње у потпуности, како би се могли и послодавци користити саветима стручних инспектора рада и како би, на другој страни, могли радници изнети своје жеље и потребе тим својим инспекторима. Ја сам на конференцији инспектора рада из целе земље, која је одржана у Славонском Броду у месецу августу, чуо врло значајне изјаве неких инспектора рада, који су тамо били. Они су ми рекли, како су и државна предузећа, која до сада нису имала инспекторе рада, сама тражила код оних инспектора, који су предвиђени за приватна предузећа, да би они утицали на дозвољено регулисање прилика, које су у неким државним предузећима биле врло несређене. Дакле сама та институција задобила је толики углед, да се желило, да рад те институције буде и тамо видљив, где она по закону није ни била заведена и где је требало да држава сама у тим својим предузећима ради у томе правцу.

Многи су у нашој јавности рђаво обавештени у томе погледу и приговарају Инспекцији рада и говоре, како је у тој установи расуло лењилук и како неки инспектори рада уместо да унапређују и потпомажу привреду, они спречавају рад и раднике и сметају слободи рада и т. д. Господо, ја мислим, да је то врло неправедно. Може бити да би се могло што и приговорити, јер се у ново заведеним установама може и грешити, али против целе институције, ако је схватимо као што треба и ако буде усавршена у томе степену како треба, ми можемо да очекујемо у највећој мери прогрес целог нашег привредног живота. На тај начин не треба приговарати тој институцији, јер ја мислим, да је она донела много доброга и мислим, да ће показати све више добра и користи нашој земљи.

Ја мислим ради тога, да институцију рада, како је предложила секција, можете примити, а

ако мислите, да су неке измене потребне, вама је то слободно да учините. Овом вас приликом, господо, молим, да не приступате ономе комотном медиуму, да ако је ствар крупнија, да због тога је не треба расправљати. Господо, и крупније ствари ја мислим, да Законодавни Одбор може да решава, јер није ограничен никаквим везама и спојама, да не може да расправља ову материју, која је обухваћена у ове три уредбе и ја мислим напротив, да ће то бити једна од најљепших уредаба у циклусу, које је Законодавни Одбор имао да сврши. Ја вас сад молим, да приступимо послу и да све три уредбе озаконимо, а разуме се, да ја очекујем згодне предлоге, којима ћу изићи на сусрет, примити их и учинити измене, које су корисне и згодне.

Председник Миша Трифуновић: Јавили су се, да говоре у начелу о овој ствари господи Недељко Дивац, Лаза Марковић, Милош Московљевић, др. Јанко Шимрак и Јосип Дрофеник.

Има реч господин Недељко Дивац.

Недељко Дивац: Господо, ја ћу се задржати само на закону о осигурању радника, задржавајући право да говорим о закону о заштити радника, кад он буде стављен на дневни ред. Питање о осигурању радника јесте ствар новијега датума. То питање постављено је и почело је да се расправља тек у другој половини прошлога века. Оно се прво јавило у оним земљама, сасвим природно, у којима се прво јавља радничка класа у већем броју, када се јавља радништво у већем броју како занатско, тако и индустријско. Једна од земаља, која је била на челу и која је питање о осигурању прва решила, то је била Немачка. Она је већ седамдесетих година створила и почела да ствара закон о осигурању радника и један од главних мотива било је: сузбијање социјализма. То опет нарочито напомињем из ових разлога, што још пре но што је отворена ова начелна дебата по овоме предлогу, пале су извесне примедбе, да та установа осигурања радника служи у првом реду као агитационо средство социјалног покрета.

Као што видите, господо, осигурање радника историјска је појава. Дакле мотив је за прву појаву закона о осигурању радника био чисто анти-социјални. И то се појавило најпрво у Немачкој. (Др. **Лаза Марковић:** Државно-социјални.) Бизмарк стојећи пред радничком класом, која је бројно све више и више расла и чије се је револуционарно расположење све јаче осећало у Немачкој, нарочито после француско-пруског рата, да би колико толико парирао утицај социјалистичкога покрета, прибегао је доношењу закона о радничком осигурању. И изрично у мотивацији закона о осигурању радника, који је поднесен месеца августа 1878. године у Рајхстагу, стоји, да питање осигурања радника није само ствар хуманитета, већ и државне политике, а то ће рећи, да се тим законским мерама о осигурању радника треба да блажи или парира антидржавна тежња радничке класе.

Из овога ће се, господо, најбоље видети, да питање осигурања радника није чисто једна социјалистичка ствар, него и једна државна ствар, и тако га и ја посматрам. Често пута осигурање радника не само да не иде на руку социјалистичком покрету, већ обратно. Али при свему томе ја никада не бих могао да гласам против осигурања радника из једнога простог разлога, без обзира на

то, да ли ће то сметати социјалистичкој организацији, што ми је стало до тога, да радници буду заштитно осигурани и да не буду изложени слепој случајној прилици при данашњим несрећним односима. И гледајући тако на то питање, ја сматрам, да ми треба са задовољством да поздравимо ово подношење закона о осигурању радника, како то предлаже господин Министар за Социјалну Политику. Господо, с тога ја начелно сасвим прихватим тај закон, ма да се у многим појединостима с њиме нећу моћи сложити.

Сада, господо, да видимо у чему је битност и шта је битно у овоме закону о осигурању радника. Ми смо имали прво једну уредбу, која је дођена пред само изгласавање Устава. У тој уредби само су предвиђена била два случаја осигурања. То је осигурање у случају болести и у несрећним случајевима. Сада је овај закон био проширен према члану 31. Устава и обухвата још и осигурање у случају неспособности, старости и смрти. Раније ми у Краљевини Србији нисмо имали никаква радничког осигурања. Оно је било предвиђено у једној тако нејасној и неодређеној форми у нашем закону о радњама, али до извођења те одредбе, једне једине у закону о радњама, није ни дошло услед догађаја, који су приликом доношења тога закона напустили. Осигурање радника у крајевима под Аустријом постојало је, али само за ова два случаја, за случај болести и смрти. Осигурање радника у случајевима неспособности, старости и смрти није постојало ни у једноме делу наше данашње земље, изузев само једнога реда радничког, а то су приватни намештеници или чиновници, за које је постојало т. зв. пензионско осигурање.

Сад може да се постави питање, да ли је овај закон требао да се ограничи само на оно што је постојало, или га је требало проширити овако како је то учинио г. Министар Социјалне Политике. По моме мишљењу и Министар Социјалне Политике учинио је само једну добру ствар, кад је то осигурање радника проширио на све потребне случајеве. А ево због чега је добро. Добро је због тога, што нема готово ни једне цивилизоване земље у Европи, у којој то осигурање радника не би постојало, а у томе погледу Немачка показује савршенство. У Немачкој најмање свака трећа особа осигурана је тако, да на Немачку популацију од преко 60 милијона нема око 30 милијона осигураних особа и то су готово искључиво најамни радници. Од године 1885. па до 1920. око 120 милијона особа добило је осигурање и на то је издато преко 18 милијарди марака. Та установа осигурања, која је централистичка, то јест обухвата целу земљу и обухвата све ове случајеве, који су обухваћени и свим нашим пројектом закона о осигурању, та установа поред овога обичног осигурања у случајевима болести, несрећним случајевима, неспособности, старости и смрти, она је такође развила једну невероватно широку област друге врсте помоћи, коју је указивала радничкој класи тако, да је та установа осигурања у Немачкој подигла низ санаторијума за лечење туберкулозних радника. Дакле, то су установе, које су данас толико потребне не само за радничку класу, него у опште за целокупно наше друштво, за све грање нашег друштва без разлике. Када се има на уму, да нема болести, која страшније кози и пустоши наше друштво, а на посеб наш народ због несрећних хигијенских, ма-

теријалних и осталих прилика, онда се може мислити, колику би велику услугу у опште друштву учинила једна таква установа овде.

Ја ћу напоменути само ово, да у Немачкој данас та установа осигурања радника има она сама око 71 санаторијум за лечење туберкулозних радника. Могли су да утроше око 575 милијона марака за подизање радничких станова и за ублажавање кризе, која влада и у Немачкој а не само код нас, у становима. Када се све то има на уму, господо, онда ми је тешко замислити, да би било некога, који би могао учинити, да се стварање осигурања радника одгоди ма и за један минут. Уколико би тај поступак био неразумљивији, када та установа државу готово ништа не кошта, или је кошта савршено једну багателу, на жалост. То је установа, коју сами радници о своме круху и руху подижу. Они је подижу на подлози својих улога и поред свега тога држава узима пуно удела и ако не узима удела у подношењу материјалних трошкова готово никако или у веома малој мери. Она узима учешће у организовању те институције и контроли рада на често пута и на један начин, за који се не може рећи, да је добар, јер је бирократски начин. С тога, господо, ја рачунам, да нема никаквога разлога који би могао одредити некога, да омета доношење овога закона о осигурању радника. Он је неопходно потребан и треба желети, да се што пре донесе.

Господин Марковић, чини ми се, напоменуо је, да би доношење и овога закона као и неких других прелазило границе надлежности, које има Законодавни одбор. Господо, то је спорно питање такође. По члану 130. Прелазних Наредба овога устава ми уредбе можемо да мењамо, можемо их примати какве су поднесене а можемо их и мењати. Овај закон о осигурању радника, он је великим делом својим већ постојао и сада је, овакав какав је поднесен Законодавном Одбору, допуњен. И ми имамо право те допуне да вршимо. Те су допуне нешто већих размера, мора се признати, али поред свега тога, господо, нема ни једнога разлога, који би био за то, да се ипак решавање овог питања одгађа. Држава се не излаже никаквим трошковима материјалним у томе погледу. То би можда био најјачи један разлог, јер изгледа, да је то један најјачи разлог, када се овде решава о законима. Друго, господо, то је једно питање, које не може да се одлаже. Ако би се хтело да се тај закон решава на начин, који би био уобичајен прерата, онда би се могло десити, да ми тај закон не решимо, не само у току ове сесије, него и у току идуче сесије, може бити и још једне. А шта би то значило за наше иначе тако несрећне и несрећне прилике, што се тиче радничке класе у опште? То би значило оставити радничку класу на милост и немилост безкрајно неуређених друштвених односа и прилика. И ја мислим да никога нема овде, који неће желети добра овој нашој земљи, да иде на руку једном таквом стању. Господо, зашто се чиновник осигурава, зашто му се даје пензија? Чиовник се осигурава, даје му се пензија, да може да буде миран душевно и да може да ради. Ово осигурање радника има исти смер и циљ, да радника успокоји, умири, да онога часа, када му се деси ма који малер, да не може да ради, када га изда способност за рад, а то је једино његово добро, да ће тога часа ипак имати ослонац у животу, а то је осигурање, које ма како да је слабо у Уставу и да не може

тако брзо доћи, ако се закон одмах прими, јер да би се ово у пракси спровело треба најмање неколико година, да протекне. Господо, ако би се одложило решавање тога питања, онда бисмо за читав низ година ставили радничку класу у један положај, који би је неминовно гонио на онај пут, који је препоручивао комунистички покрет. А када сте имали разлога, да потегнете по комунистичком покрету као по антидржавном покрету, онда немојте ићи на руку стварању једнога новог покрета. И онај, који би случајно ма из каквих разлога одређено се против овога закона о осигурању радника, он би неминовно ишао самим тим на руку антидржавним елементима и антидржавним покретима. Јер радничка класа није шака људи у нас, него један свет, који броји стотинама хиљада људи, који треба да се збрине а држава, када не може да помогне са своје стране, не треба да смета једноме предузећу, које је чисто њихове природе.

Ја бих хтео даље да учиним једну примедбу у начелу што се тиче самога закона. Закон о осигурању радника је бирократског карактера по моме мишљењу. Ја сам против паритета у управи. Ја сам против тога, да у управи буду у подједнаком броју заступљени послодавци и радници из разлога, што сматрам, да је то чисто установа радника, да има да осигура радника и да у њима треба да раде сами радници.

Треће, ја сам за то, да би самоуправни дух у тим установама требало да буде више заступљен него што је то предвиђено овим законом, јер су све могуће контроле и све могуће врсте кочица и контроле предвиђене унутра тако, да се готово ту Министар Социјалне Политике јавља као човек, који држи све у својим рукама и да цела аутономија или самоуправа те установе постаје сасвим илузорна и сасвим привидна.

То су начелне примедбе, које бих ја учинио на овај предлог закона о осигурању радника, и поред свега тога у начелу ја ћу гласати за његово прихватање.

Председник Миша Трифуновић: Има реч господин др. Лаза Марковић.

Др. Лаза Марковић: Господо, ја ћу бити слободан да говорим тако исто само о овоме предлогу о осигурању радника, задржавајући себи право да о другим предлозима, кад буду на претресању, кажем такође своју реч.

Господо, морам да изјавим одмах у почетку свога говора, да странка, којој ја имам част припадати, још осамдесетих година онда, кад је стварана, нагласила је као једну од главних тачака свога програма: остварење економских и социјалних рефорама. У исто време странка је истакла као прву и најпрешњију потребу прибављање народу оних његових основних грађанских и политичких права, која су му потребна, да би сам узео у руке своју судбину. И кад је радикална странка после дуге борбе успела да оствари у земљи један истински народни парламентарни режим и кад је једном паметном националном политиком доживела ту срећу, да данас може да прошири своју активност на целу уједињену Краљевину и да, најзад, приступи остварењу тих социјалних и економских рефорама, које су увек биле једна од главних тачака њенога програма, та странка, господо, и данас са највећим слободоумљем, са највећим поштовањем

и симпатијама према социјално слабијим приступиће претресању овога законског предлога.

Господо, после ове начелне напомене могу одмах да кажем, да ће група, којој ја имам част припадати, гласати у начелу за овај законски предлог. Али, господо, има цео питања, која ми овде треба да додирнемо, да осмотримо, ако желимо, да у истини постигнемо оно, што је и господин Министар Социјалне Политике нагласио као циљ досадашње његове активности, а што је и наш друг, господин Дивац, сада истакао као једну корисну и потребну меру државне политике.

Питање је, господо, прво чисто формално и ја морам да га истакнем бојећи се, да не створимо преседан. Ми морамо да видимо, да ли је сасвим по Уставу, да ли се оваквим поступком, где сам Законодавни Одбор решава, може један овакав закон изгласати, или пак за овај законски предлог треба применити онај други поступак, тако исто кратак, али који поступак тражи одлуку Народне Скупштине, при чему Народна Скупштина има да се изјасни са да или не.

Господо, видите, ми смо од Устава добили једно овлашћење, да размотримо постојеће уредбе, да у њима чинимо измене у оном, што су оне предвидиле и да својом одлуком коначно решимо, да ли ће те уредбе даље бити законима или не. Али ако је у питању изједначење законодавства, ако је у питању да се ствара нешта нова за целу земљу, онда је и ту Устав помогао и предвидео један краћи поступак, за који се ја радујем кад видим, да га господин Дивац тако цени и ако је он раније био противан таквоме поступку. Ја бих молио, да независно од наше оцене у материјалном погледу размислимо, да ли ће бити потребно, да ми овај законски предлог, када га примимо, пошаљемо још Народној Скупштини, да га она — мислим у смислу члана 133. Устава — одобри. То је прва примедба, коју сам имао да учиним у формалном погледу.

Друга примедба тиче се материјалне садржине овога законског предлога. По мом схватању, а и по мишљењу мојих другова, овај законски предлог је један од најкултурнијих и најсоцијалнијих законских предлога, који се уопште могу замислити. И збиља, нема бољег пута да се заштите истински интереси радничке класе, него учити само радништво да и оно једним делом мисли на своју будућност и на своје евентуално тежке даше и на случај болести, на случај несреће и на случај изнемоглости. Само господин Дивац је ту ствар представно на једанпут рекавши, да је ово предлог један, који се тиче само радника. Међутим то није тачно. Сви терети по овом законском предлогу иду у половину код тако званих послодаваца, а за осигурање на случај несреће, за ово осигурање све суме, све премије и све улоге подноси сам послодавац. Ми морамо да довољно размислимо, да ли овако како је овде предвиђено и у овако кратком року све ове облике осигурања можемо и требамо сада да изведемо. Ја сам безусловно, да оне облике осигурања ми сада примимо, који су и до сада постојали, а то је осигурање за случај болести и на случај несреће у раду. Шта се пак тиче ових нових облика осигурања, који су знатно тежи, који предпостављају далеко веће издатке и који претпостављају велике терете и велику организацију, а то су осигурања на случај изнемоглости, на случај старости и на случај смрти, ти облици осигурања

тако су значајни и право да вам кажем ја знам, да то и мој друг господин Дивац увиђа, да су толико судбоносни, да их ми овако једним кратким потезом не ћемо моћи остварити. И сам законски предлог каже, да се ово осигурање има извести до јуна 1925. године. Дакле оставља се извршење Министру Социјалне Политике за пуних пет година. Зар, господо, није боље, да ми организујемо добро и солидно ово осигурање, које је најпрежније, а то је на случај несрећа и болести, а ове друге облике осигурања да проведемо постепено кад створимо једну подлогу, на којој ће се моћи и та друга осигурања успешно развијати.

Ова три осигурања на случај старости, смрти и болести нису до сада предвиђени, то је једна крупна новина, због које бисмо морали ићи пред Народну Скупштину. То је, господо, нешто сасвим ново, врло велико, врло значајно и ја налазим, да ми немамо компетенцију да то сами донесемо. А у интересу је самога посла, као што је господин Дивац приметио, да се то неће моћи, баш и ако постане закон, одмах извести. У интересу је посла, кад знамо како имамо мало тих организованих способности, да прво организујемо ове облике осигурања, који су најпрежнији, да њих добро организујемо и кад у истину једнога радника тако заштитимо, да он у случају болести буде потпуно обезбеђен, у случају несреће, које му се дешавају без његове кривице или чак његовом кривицом, да га тако исто обезбедимо, онда смо ми, господо, учинили један крупан и значајан корак у нашој земљи, која није чисто индустријска земља, али у којој постоји снажна, добро организована радничка класа, за коју је овај закон неопходно потребан.

То су две начелне примедбе које сам ја имао да кажем; у детаљима говорићу о појединим члановима и изнећу где налазим можда да треба по неку измену учинити.

Само још да кажем односно треће начелне примедбе господина Дивца, да он није за паритет у тим организацијама осигуравајућим између послодаваца и радника, јер вели: то су чисто радничке ствари; ја морам да се вратим и да кажем, да то није тачно, јер терете носе по пола и послодавци и радници и послодавци треба да буду заступљени и да виде, да ли се то осигурање остварује и извршује онако како је то предвиђено у статутима. То су, како рекох, начелне примедбе, и ја нећу дуже да говорим, а у појединостима бићу слободан да учиним још напомена.

Милош Московљевић: Господо, својим напратом Устава и радом у Уставотворном Одбору земљораднички посланички клуб показао је колнико му на срцу леже сва социјално-економска питања. И у томе смислу ја не бих имао много шта да говорим, али ми је дала повода прва напомена господина Лазе Марковића о томе, да би о овим радничким законима требало да решава пленум Законодавне Скупштине. Господо, радничко законодавство, није потребно то да истичем, то је једно од најважнијих питања, која бисмо требали да решимо. Оно треба да буде један ступ, један од најчвршћих ступова ове наше младе државе; и да је радничко законодавство било код нас онакво како би требало, да у једној доста великој и напредној држави, да је рад био осигуран, да су односи између радника и послодаваца били правилно регулисани и уз то да је наша државна управа била

боља, ми бисмо уштедели нашој земљи много трзавица, кроз које је прошла и не би се дешавале ненормалне појаве у нашем државном животу, какве имамо сада. И зато, да би се томе стало на пут, да бисмо једанпут пошили здравим путем, о тим крупним питањима, требало би да решава цела Скупштина. Требало би да о њима решавају представници тога рада, представници радника, јер овде, у овом пленуму ми имамо свега једног њиховог представника. Али, господо, ми живимо у сасвим изузетним приликама. Ми живимо у доба јакног парламентаризма и уставности. Народ шаље своје представнике овде у Скупштину, али и поред тих представника он нема Скупштине. Већ су три године прошле како ми живимо у нашој новој држави парламентарним животом, али овај наш парламентаризам није нам донео ништа друго до један врло несрећан Устав. И ако ми будемо одлагали ово питање, да о њему у Скупштини решавамо, бојати се, да оно никад и не дође на ред, као и многи други закони, као и многа друга важна питања. За то ја мислим, да ми томе важном питању морамо приступити одмах сада, те да ипак искористимо оно, што нам Устав даје, па било да искористимо члан 130. било члан 133., јер овај посао може да се подведе и под један и под други параграф. Овде се говори о уредбама, које су већ упућене Законодавном Одбору, али се овде у исто време ради и о изједначењу законодавства за целу земљу и стога и по једном и по другом основу овај посао има доћи пред Законодавни Одбор, само што у једном случају о њему има да гласа и Скупштина, а у другом не. Али то је само једна формалност. Кад је Скупштина лишена већ тога права, да о њему свестрано говори и да га свестрано претреса, онда ми треба да применимо овде овај члан, па да ову ствар овде претресемо. А ако мислимо, да због важности саме ствари треба да је изнесемо пред Законодавну Скупштину, могли бисмо и то да учинимо, само бојати се, да ова Скупштина не ће стићи не само да о њој решава него ни да гласа. Зато ја сматрам, да овај врло важан закон треба претрести сада овде у Законодавном Одбору, ма да овде нема толико радничких представника, а ја могу рећи у име својих другова, као представника друге врсте радника, да ћемо потпомагати осигурање радника и штитити њихов интерес и зато ћу у начелу гласати за овај законски предлог.

Др. Јанко Шимрак: После онога, што су казали господин Дивац и господин Министар за Социјалну Политику, мени је част рећи само ово. Господин доктор Марковић је излагао, како се радикална странка вазда борила за социјалну правду. Ја мислим, да је он ту имао пред собом Светозара Марковића, који је у својим делима писао, да никако није задовољан самим националним ослобођењем Срба, Хрвата и Словенаца, читавог нашег југословенског народа, да то ослобођење не би било потпуно, кад се њиме не би испунила и социјална и економска правда. И он је у своје време оштро нападао на све оне људе, који су ишли само за народним ослобођењем. Дозволите ми, да вам овом приликом и то нагласим, да је велики политичар Светозар Марковић говорио, да би се наша Југословенска држава могла уредити само на једној федералистичкој основи. Он је ову тезу бранио, што се тиче саме Босне и Херцеговине са оним истим аргументима, са којима ју је бранио и Југославенски Клуб. Али пу-

стимо ту ствар, јер је она више политичке нарави. Ја сам хтео само то да нагласим, да је Светозар Марковић, који је сматран почетником радикалне странке, ценио социјално-економско ослобођење више од националнога ослобођења. Зато мене веома весели, што је те исте мисли изнио и госп. др. Лаза Марковић. То значи, да он мисли, да треба поћи истим путем, којим је пошао и Светозар Марковић.

Господин др. Лаза Марковић је казао, што се тиче формалне нарави овога закона, да му се чини, да се он неби могао примити као и остале уредбе у Законодавном Одбору, него да би морао доћи пред Законодавну Скупштину. Ја мислим, да та ствар није потпуно доказана. Осигурање радника, дотично радне снаге начелно је већ у уредби Министарској ријешено и сад ово осигурање радника је само донекле проширено на она три случајева или боље рећи допуњено. Према Уставу, Законодавни Одбор има права да у уредби нешто промени, то јест нешто надопуни. Истина је, да он не може једну начелно круну ствар, нову ствар узаконити. По моме мишљењу Законодавни Одбор сам по себи не би могао донети једну уредбу, у којој би се начелно решило питање осигурања. Али кад је већ Министар за Социјалну Политику прихватио начелно осигурање радника, онда мислим, да може Законодавни Одбор проширити осигурање радника тим више, што оно проширено не доноси никакве финансијске издатке, него је чисто аутономија радничка ствар. Држим, дакле, да ми можемо о овоме закону решавати само овде у Законодавном Одбору. Страх ме је, кад би се прихватила теза господина дра. Лазе Марковића, која се не може доказати са становишта Устава, страх ме је, да овај закон не би дошао на време на дневни ред у Законодавну Скупштину. Кад би се могло дати гаранције, да ће он бар тако брзо доћи, као што је дошао онај фамозни Закон о раду и реду и да ће он бити са онолико елана и енергије прихваћен, онда бих ја пристао на предлог господина дра. Лазе Марковића. Зато, што сматрам да он не би брзо дошао, желим, да се о том закону решава. Ја мислим, да ову ствар можемо сви лако и мирно решити, и да не би требало узрујавања са стране владиних странака.

Што се тиче облика радничког осигурања, ја се не бих могао сложити са оним, што је казао господин др. Лаза Марковић, јер не можемо остати при старом начину осигурања. Нема никаквога разлога, зашто бисмо остали само код два облика радничког осигурања и зашто не би уметнули нова три облика радничког осигурања. Ви сте видели, господе, да се у самом Уставу форсира, да се морају увести одредбе о социјално-економским питањима. У тим одредбама је јасно казано, да се има провести осигурање на овоме темељу, на коме је предложено у овом законском нацрту и ја не видим никаквога разлога, зашто би ми то одбацили. Ја опетујем, да ова ствар не иде на леђа наше државе. Господин др. Лаза Марковић вели, да се то технички не ће моћи провести. Кад је Министарство за Социјалну Политику ову ствар предложило, онда је оно имало у виду и техничка средства, да се овај закон спроведе. Министарство за Социјалну Политику нагласило је у законском пројекту, да ће се све то спровести 1925. године, дакле мора се постепено решавати. Ако овај закон-

ски предлог сада одбацимо и дође 1925. година, онда ће Министар за Социјалну Политику казати, да ће се овај закон спровести 1930. године.

Ја мислим, господе, да нећете ово, што ћу даље казати, сматрати као нешто страначкога, него као жељу и захтев, да се унесе у осигурање радничко потпуно социјална правда. Закон о реду и раду је донео у нашим радничким редовима један велики полем. Предузимачи, послодавци и капиталисте схватили су тај закон, да могу поступати и са радницима не као са људима него као са стоком. Има притужби радника сваки дан. Фабриканти мисле, да могу присилити раднике само по својој вољи на десет часовно и дванаест часовно радно време. Они отпуштају на стотине и стотине радника из службе, приканирају их на све могуће начине, давајући им плате тако ниске, да не могу издржати ни сами себе а камо ли да издржавају и себе и своју породицу. Међутим, господе, многима је познато, да су ови фабриканти и послодавци понајвише ипоземци, који су вазда радили против наше државе и ти људи скривају се за нашу државну силу, да могу гњавити нашег домаћег човека, нашег Србина, нашег Хрвата, нашег Словенца. Ја сам неколико примера на своје очи видео и ја нећу те примере овде спомињати, него ћу их донети у Министарство за Социјалну Политику, да се види, шта се ради са нашим радницима. Ово све показује, да је овај закон потребан, да се овај закон мора и то пре примити тако, да наши радници виде, да држава наша уз национално ослобођење поштује тако исто и економско ослобођење радника, јер без економског ослобођења нема ни националног ослобођења. Ово је ослобођење за сада за неколико људи и богатана озго а није ослобођење читавога раднога народа. Ја изјављујем у име Југословенскога Клуба, да ћу гласати за овај закон, а доцније обазрети се код појединих тачака и увести у разматрање неке његове ствари.

Јосип Дрофеник: Туди јаз поздрављам законски предлог о заваровању делавцев. Вендар ја морам при тем законском предлогу грајати, да в њем ни нити беседице о тистем стану, катерему се имамо највеч захвалити за наше ослобођење: да в законском предлогу ни говора о заваровању малега самостојнега кмета ни кметскога делавца. Јаз предлагам, да се та закон разшири туди на кметски стан. Же об прилики дебате о уставни сем наглашал при тозадевних §§ уставнега начрта, да се бојим, да се бо дотично беседило толмачило тако, да бодо од долочб о заштити делавне мочи имели корист само индустријски делавци, не па туди кметски делавци. Та бојазен се је исказала кот оправичена, да со ми такрат говорники из владиних странк наглашали, да је мој страх неоправичен.

В осталем па морам поздравити дејство, да се донесе та закон, ни наша странка бо сторила все, да се та закон спрејме.

Не било би па прав, че би пополнима презрли чисто логична извајања г. др. Лазе Марковића, ки је оменил, да те ствари ни могоче преломити увекот колена ни да тега закона ни могоче такој престој в тако широком обсегу, како то долоча законски начрт. Зато би желел в интересу делавства, нај се изведе најпреј тисти дел закона, ки говори о заваровању за случај болезни ни незгоде. Та дел закона нај се тореј изведе најпреј. Други дел законскога предлога, ки говори о заваровању за случај смрти ни о сталнем заваровању делавца, нај се

одложити в толико, да не бо овирал онега дела заваровања, ки је најнужнејши: заваровања за случај болезни или незгоде. Ко бо то извршено, нај се гре стопњема даље или нај се изведејо туди друге врсте заваровања.

Просим, да се та моја извајања не сматрајо кот кака совражност проти делавству. Јаз се само радујем, да со делавци досегли своје заваровање, или желим само, да се то разтегне туди на кметски стан, в први врсти на кметске делавце.

Председник Миша Трифуновић: Има реч г. др. Хохњец.

Др. Јосип Хохњец: Господје посланици! Закон о заштити или заваровању делавцев, ки је седај в разправи, сматрам кот ствар социалне правичности. Че се заварује делавец за случај, да нема дела, да је болаи али стар, се му с тем не изкаже никака милост, ампак само правница: да се му то, кар му гре. Мислим, да би в случају, че би се то заваровање сматрало кот некака доброта или милост, всак делавец то отклонио, ки се заведе важности својега стана или сталишча. Делавец поче милости; он захтева само правницо, он захтева то, кар му гре. Че да делавец својему ближњему, народњему господарству, држави али чловешки дружби својо телесно или делавно сило, потем туди заслужи, да се му бодочност осигура. Кајти делавец нема своје стрехе, не својега становања, он нема прихрањенега денарја, да би лако на старе дни од тега живел. Зато је потребно или социална правичност захтева, да се делавец заварује.

Зато поударјам, да сматрам та закон, ки је в разправи, кот некако иницијативо, кот зачетек социалнега законодајства, катерега наши држави ше мањка. Мој товариш др. Шимрак је прав добро нагласил, како имамо же разне законе или наредбе, ки вршијо контроло над делавством или скрбно назијо, да нема делавец в глави слабих, превратних идеј. Тода, господје, с тем не бодете делавце задовољили, ампак само озловољили. Ако со идеје, катерим со делавци вдаци, криве, потем јих не преганајте с пушкo, в бајонетом али с топом, ампак с идејама. Кајти идеја се не побие с пушкo, ампак само в идејо. Ако бо делавец спознал, да је идеја, катери служи, крива, бо то идејо пустио. Че на мислите, да бодете прегнали из делавства евентуелно превратно мишљење с тем, да преганате делавство, ки готовом господом или по вољи, се худо мотите.

При тем морам поударити, да се данданес под кринко боја проти комунизму преганајо туди некомунистичне делавске организације. Наведем само еи случај, ки се је згодил в Осиеку, кјер имајо велик млин. Там захтева мож, ки или Срб, Хрват али Словенец, ампак жидовскога покољења, од делавцев на темељу закона о заштити државе, да морајо делати по осем, десет, дванајет ур или ше веч на дан, или синдер проти исти плачи какор преј, ко со делали по 8 ур дневно. Че се делавци бранијо; се на рече: »Ти си комунист!« За делавце в омењенем подјетју се јо завзела Југослованска строковна звезда по своји осиејски крајевни организацији. Тода полиција је то организацијо кратко мало разпустила, чеи, да је комунистична.

Ако се тореј мече все в исти лонец: комунизем какор туди всако делавско организацијско гнбање за досего делавских правни, потем се не

смето чудити, да влада мед делавством диспозиција, ки или баш угодна.

Могочиники в наши држави нисо први, ки покушајо водити бој проти идејам в насиљем. Туди Бисмарк је бил зачел в изјемними закони настопати проти свободи вере или вести в својем боју проти католички цркви («Кulturkampf»), тода је пропадел. Бисмарк је настопил туди в изјемними закони проти социални демократији. Или успех? Социална демократија је порастла или постала могочен фактор, мочнејши него попреј.

Зато би јаз обрнил данес; ко говоримо о заваровању делавства, позорност одговорних чинитељев на то, да нај пренехајо с пинканирањем делавства или в одвземањем свободе коалиције. Че говоримо о заваровању делавцев, не смемо позабити, да је треба заваровати делавцу дело или заслужек, на туди политично или коалицијско свободо. Наглашам то ради тега, кер се та глас из других врст или чул толико, коликор би се бил морал.

Гледе закона самега сем менеа, да нај та закон реши законодајни одбор сам. Че је решии же толико ствари, ки со биле мањше важности, нај реши туди то, ки је рес zelo помембна. Че чакамо на законодајно дело народне скупштинне, се то прави одложити ствар ad Calendas Graecas. Кдај на бодо приише те Calendae Graecae, то ве сам Бог.

Даље сем менеа, нај се то заваровање разтегне туди на кметске делавце. Не вем, какега мишљења со тозадевно товариши из Земљорадничкега клуба. Сталишче наше странке је, да се морајо заваровати туди кметски делавци. Кајти кметски делавец је в некем озиру ше на слабијем него индустријски. Зањ се не води брига толико какор за индустријскога или он туди нема таке организације.

Те ствари сем хотел нагласити в начелни дебати. На некатере посамезности се бом на озрл познеје при подробни дебати.

Председник Миша Трифуновић: Реч има још г. Министар за Социјалну политику и г. известилац. Реч има сада г. Министар др. Куковец.

Министар за Социјалну Политику др. Вјекослав Куковец: Господо, ја сам сасвим задовољан успехом начелног претреса ове дебате, јер ја видим, господо, да смо се у толиком опсегу сви сложили да то, што је у најмањем опсегу од свих страна признато и усвојено, да то већ гарантује успех целоме нашем послу. Јер, ако то примимо, што су господа истакла и која су пристала на најмањи опсег у уређењу овога питања и то је много. Али ја мислим, да у целој ствари, као што је поштовани г. Љуба Јовановић од почетка рада у Законодавном Одбору истакао, да је питање факта и колико се Законодавни Одбор служи својим правом по чл. 130. Устава, да уредбе постојеће, код претресања, и мења и допуњује. На име начелно је допуштено и сигурно је, да Законодавни Одбор, ако он нађе да нека ствар иде предалеко, он ће то одбити, ако он сматра по своме факту да може усвојити и више допустити, он је легитимираи да и то учини, тако сам ја чуо од г. Јовановића и ја ову реч и то гледниште г. Јовановића потпуно примам. И ради тога баш ја сам употребно ту реч и унео у ову уредбу допуне, које су по моме мишљењу биле корисне, а на Законодавном је Одбору, да цени, да ли сам ишао предалеко, те према својој увиђавности оцени у каквом опсегу може

поједине ствари примити. Ја од тога не правим никакво питање и ако моје допуне не би биле примљене данас, приликом претреса, ја пристајем на гледиште г. Лаза Марковића, да треба оне институције, које су ту предвиђене, да укратко речем, инвалидско осигурање, да те одредбе издвојимо из нацрта, који сам ја предложио и исте одложимо и да по томе поступимо онако, како је г. Марковић казао по члану 133. Устава, да наиме ми ту израдимо мишљење и да изгласамо то резолуцијом, па да ту ствар решим пленумом Законодавне Скупштине. Ја у потпуности то примам и то је лако изводљиво. Јер, господо, оно што је првобитно било у уредби и што Законодавни Одбор мора да претресе, то, по моме мишљењу, није у питању, јер је уредба ту, онај мањи опсег уредбе штампан је ту, и ми знамо шта је у њему. А оно друго што је унето о инвалидском осигурању, сасвим је лако технички издвојити, јер је то придодато оној штампаној уредби код претреса у Одсеку. Дакле, ако ми то осигурање инвалидско издвојимо и Законодавни Одбор нађе, да о томе треба да гласа још и Скупштински пленум, ја примам ту ствар. Ја то примам и у оном случају, ако би већина господе чланова Законодавног Одбора били за моје првобитно гледиште, јер ја сматрам, да је ово једна у истини крушна ствар и ако се сви не бисмо сложили, да ту ствар треба на овај начин овде дефинитивно решити, ја не бих желео да оћутим приговор: да смо ми лакомислено решавали о једној крушној и важној ствари и где бисмо могли погрешити, ако бисмо радили сувише на брзу руку. (**Недељко Дивац:** Нема ту никакве погрешке, г. Министре!) Ја бих желео, да се ми у томе сложимо и ја мислим, да није искључено, да би сва господа, ако размисле о тој ствари, могла пристати на тај начин. За случај, господо, да то не би било, ја осећам превелику одговорност, кад бих судбину целе те ствари везао са судбином оних допунa, које мени изгледају да су корисне, али без којих може постојати институција, каква је предвиђена у првобитној уредби од 27. јуна о. г.

Ако начелно решите, да пређемо на претрес уредбе каква је, ја инсистирам на томе, да се без одлагања прими, уз измене, разуме се, које ћете ви наћи да су zgodне, Уредба од 27. јуна о. г., која обухвата само оно, што фактички у нашој земљи постоји. Јер, господо, ако бисмо ми то одбили, ја не знам како бих онда могао то карактерисати. Ми бисмо тиме одбили оно, што је по постојећем закону већ ту; јер ми имамо за Војводину мађарски закон о осигурању радника, за Хрватску имамо нарочити закон о томе, за Словенију и Далмацију имамо бечки закон, а за Босну нарочити закон. Дакле, ти закони важе и сада и кад бисмо ми то одбили, то би био неки ударац у воду, тако да кажем, а ја мислим, да нико те намере нема, јер бисмо ми тиме учинили једну несумњиву грешку. Наиме, ми бисмо тиме учинили једну грешку против наше земље, кад бисмо укинули ту институцију, која већ постоји и то баш одавде, из срца наше државе, у Београду, где би се тек по тој уредби имало завести, на бази начелног решења закона о радњама, фактично осигурање радника. Тај наш поступак никако не би могли оправдати и опростити сви они, којима је стало до тога, да се под једнаким принципима живи у нашој држави и да наша привреда уђе у један колосек у нашој заједничкој уједињеној држави. Ја сам нарочито

инсистирао, да је до те уредбе дошло и већину свога посла као Министар Социјалне Политике поштовно сам томе послужу, јер сам сматрао, да од неједне ствари не може да буде ништа, ако не нађемо начело, које ће важити за целу државу. У тој уредби је минимум тога што по постојећим приликама мора да важи у целој држави. Ја молим, да се на сваки начин она прими, а у негативном случају, ако се не усвоји цела уредба, да се усвоји уредба од 27. јула.

Молим, ако сматрате, да допуне, које сам унео гледе инвалида, не спадају пред овај форум, да се бар о њима позабави Законодавни Одбор и да донесе решење уз предлог, да ту новелу изгласа још и Пленум Законодавне Скупштине.

Ја мислим, да сам на тај начин — том солуцијом — дошао у сушет свима и држим, да се највише ради још о времену, да ли ће сада бити дефинитивно решена ова ствар у потпуности, или у једном делу мало касније.

Ја бих још господу, која су истакла своју бојава гледе земљорадника и казала, да се на њих није мислило, упозорио да то није сасвим тачно. У тачци 6. мога предлога стоји: за сада по овоме закону неће се обавезно осигуравати следећа лица: пољопривредни радници и слуге у пољопривредном раду и т. д.; али у IV. алинеји стоји: Министар Социјалне Политике прописује у споразуму са заинтересованим Министрима посебним статутом начин о устројству осигурања лица наведених у овом параграфу. Дакле, могућност је дата, да се и они осигурају, али ће ме г. Дрофеник разумети, да ја нисам изradio целу институцију без његовог Министра, нашега пријатеља Министра Пољопривреде; али је могућност дата, да израдимо споразумно статут осигурања пољопривредних радника. Ја мислим, да је ипак нешто урађено, ако смо начелно унели начин осигурања.

Ја сам све допуне хтео да базирам на организацијама, које већ постоје. Та организација није још тако развијена, да би и радници, на које г. Дрофеник мисли, могли ући, али ако он нађе начина за то, ја пристајем, да се уредба прошири у томе смислу.

Ја молим, да се приступи решавању ове уредбе у смислу мојих предлога.

Председник Миша Трифуновић: Реч има г. извештач.

Извештач др. Павле Чубровић: Трећа секција, кад је узела у разматрање поднете уредбе, које је требало да кодифицира и да из тих уредаба створи једну нову законску концепцију, она је имала у виду две ствари. Имала је у виду на првом месту, да смо ми већ и до сада такву врсту квалификација проводили у секцијама, износили пред Законодавни Одбор, тамо их претресали и у одбору коначно узаконили. С друге стране, сходно чл. 31. Устава, проширен је један део, који се односи на осигурања радника у случају болести, смрти и у несрећним случајевима, а тиме што смо хтели, да у исто време овакав нови ред ствари, у колико се, разуме се, извесне тачке допунују, неће ни мало тангирати правни ред ствари, нити нашу досадашњу праксу.

У појединим питањима, специјално што се тиче примедба, које је истакао г. др. Лаза Марковић, за осигурање у случају болести, несреће и старости и т. д., да су то питања, која не спадају у надлежност Законодавног Одбора, морам да речем,

да ствар тако не стоји. Под појмом осигурања не значи осигурати радника у једноме делу, него значи осигурати радника у једном читавом низу и времену и систему појава. И те промене, које је и Устав предвидео, стварно и имају тај смисао. Иначе, ако оне не би имале тај смисао, онда се и не би могло говорити о променама.

У Уставу смисао чл. 130., где се говори специјално о промењеним уредбама, шта значи? Шта значи применити нешто? Значи допунити, значи га избацити сасвим и чим ви нешто допуните, макар било једном речју, или чим ви нешто избаците, па ма и најмањи став, ви сте тиме нешто ново унели и онда чим нешто ново унесете, онда тиме ствар мењате и доносите неки нов закон. У којем ће се обиму тај нови закон или та нова промена проширити, природна је ствар, да то зависи од саме материје уредбе која се мења.

Трећа секција имајући у виду важност овога закона, имајући у виду важност уопште овога дела радничког осигурања, као једног необично важног питања нашега друштва и као што су нека господа врло лепо истакла, да наше национално ослобођење и уједињење без економског ослобођења — а ја ћу додати и уједињења — значило би ослобођење сувише слабо и површно. Коренито ослобођење има да се спроведе на најдубљим економским реформама и најдубљим савременим потребама, има да обухвати данашње савремене законе и да све слојеве нашега друштва по могућству задовољи, како би се у нашој држави сви могли зближити осећати економски као и политички равноправни и срећни.

Што се тиче пак појединих примедба, а те су примедбе пале у погледу улога, изгледа ми, да је то у неколико бани и наведено као разлог »тангира у интересе послодаваца»; међутим у целом модерном свету данас постоји једна општа идеја, која тамо није никако нова, него је она у томе погледу од неколико деценија и раније, а код нас може се рећи да је од најновијег датума, дакле постоји идеја да се модерне државе и народи старају, да радничко питање особито пролетаријат са економске стране што боље осигурају и према економским приликама што боље омогуће за живот, јер ако се то не уради — то се видело у свима модерним државама, а то се свакако мора и код нас видети — ако се то не уради кажем и ако се не предузму осигурања радничке класе у томе смислу, онда свакојачко да друштво остаје на слабим основама и не може да се одржи, него се стално отреса, ломи се, или ако се не ломи оно се непрестано утиба да се сломије и на тај начин у савременом друштву непрестано се ремети утицај тих важних економских питања радничке класе. И да бисмо ми, господо, у нашој уједињеној држави сваки такав случај економских потреса избегли, неопходно је потребно, да ми у томе правцу учинимо онолико колико по Уставу можемо да учинимо за сада и колико према приликама можемо за сада учинити. На пр. што се тиче тих улога послодаваца, то су господо минимални улози. Узима се у случају болести 3 и $\frac{1}{2}\%$, у несрећи узима се 2%, а у старости узима се 1 и $\frac{1}{2}\%$. Е па, господо, дозволићете да послодавци имају великог интереса, да се нормално ради и да је добра продукција и онда у овоме случају од њихове стране чини се једна мала жртва, јер ће мање бити штрајкова и

беспослице, а више продукције и природног благостања у целој земљи. Суштина целог овога закона је у томе, да радници као класе сами себе осигурају и цео је систем у томе, што он сам спроводи идеју радничког осигурања на социјално-економској подлози радничке класе са врло мало жртава, које имају да поднесу и послодавци, јер се овде спроводи један систем и један читав ред појава, у ком се интересују и послодавци и држава и природна је онда ствар, да онај, ко хоће да се интересује, ту има и да плати за ту своју интервенцију. Јер ако неко отвори приватну радњу и ради за свој рачун, ми не можемо имати права интервенције код његове кућевне економије. Али ако је то неко друштво, у коме ми хоћемо да интервенишемо, ми онда морамо у томе друштву да чинимо и вршимо један улог, па да можемо ту интервенцију вршити. Као што видимо у том погледу ја држим, да овде нема бојазни, да смо ми ово питање схватили у секцији као питање, које не спада у надлежност Законодавног Одбора већ је фактички ту надлежности Законодавног Одбора и ми се ту немамо чега бојати. С друге стране, у колико би ово тангирало послодавце, ми ту немамо такође чега да се бојимо зато, што су улози мали и што се ту постиже циљ а то је увођење нормалнога развика у целом нашем друштвеном животу. Поједине примедбе су пале односно тога у колико се не проширује овај закон на земљорадничко законодавство. Г. Министар је напоменуо једну одредбу која и то предвиђа: Али овде је ствар специјалне природе. Предмет је такав, да ми не можемо у овоме истоме обиму обухватити и земљорадничко законодавство зато, што је и природа земљорадничког законодавства другачија и начин извођења истог другачији, зато што је цео систем спровођења тога законодавства по својој природи такав, да не одговара природи ове врсте законодавства. Он му допекле по своме циљу одговара, али се они по методи извођења потпуно разликују. Ради тога, ја и ако сам присталица земљорадничког законодавства и ако се борим за то законодавство, а за њега ћу се ја и даље борити, налазим да за сада у обиму овога законодавства не треба уносити и земљорадничко законодавство, јер то питање треба посебно да регулишемо и решимо и да пронађемо методе, које ће највише одговарати земљорадничким интересима погледом на земљораднички статус и наше земљорадничке прилике у земљи.

Слушајући извесне говоре ја сам се радовао и радујем се, што се је схватила дужност овога закона и пошто су се сва господа предговорници у начелу сложили, да се овај нацрт закона у начелу прими, ја немам потребе даље да говорим. Молим само г. Председника, да нацрт закона у начелу стави на гласање.

Председник Миша Трифуновић: Господо приступићемо гласању у начелу. Молим г. секретара, да поименично прозива посланике. (Чује се: Може се гласати и седењем и устајањем.) Господо, онда можемо гласати и седењем и устајањем. Ко је за то, да се овај закон у начелу прими нека изволи седети, а ко је против нека устане.

Недељко Дивац: Молим вас ја предлажем, да се гласа поименично, јер сматрам, да је предмет од такве важности, да треба поименично гласати нарочито сада после овако слабог држања г. Министра за Социјалну Политику.